

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 6 (8)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

6

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Karabayev R.Z. Raqamli iqtisodiyot: nazariy asoslari va O‘zbekistonda rivojlanish yo‘nalishlari.....	8
Ubaydullayeva N.A. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik biznes korxonalarining rivojlanish strategiyalari: nazariy yondashuvlar.....	11
Xatamov A.A. Raqamli transformatsiya asosida ixtisoslashtirilgan savdo majmualarida moliyaviy resurslarni boshqarishni takomillashtirish.....	15
Yokubjonova X.Yo. Co-marketing strategiyasining ekoturizmni brendlashiga integratsiyasi: metodologik yondashuv va amaliy natijalar.....	19
Yusupova M.B., Jamoliddinova (Usmonova) S.S. Ustama xarajatlarni tasniflash va uning mahsulot tannarxini shakllantirishdagi ahamiyati.....	24
Abdug‘ofurova O.M., Yusupova M.B. Ishlab chiqarish korxonalarida tannarxni kalkulyatsiya qilish va uni takomillashtirish yo‘llari.....	27
Xojiboyev M.Sh. Xorijiy tajribalarni O‘zbekiston nodavlat oliy ta’lim muassasalari boshqaruv hisobi tizimiga moslashtirish: nazariy asoslar va amaliy istiqbollari.....	31
Исраилова Д.К. Глобализация в условиях демографического кризиса: социально-экономические риски.....	38
Qurbonova X.I. Bozor iqtisodiyotida davlatning makroiqtisodiy muvozanatni ta’minlash va inqirozga qarshi siyosati.....	43
Asqarov A.H. Oliy o‘quv yurti talabalarida moliyaviy savodxonlikni aniqlash me’zonlari (noiqtisodiy yo‘nalishi talabalar misolida).....	47
Yunusova S.A., Turg‘unboyev A.A. Eko-mehmonxona tushunchasi, turlari va asosiy xususiyatlari.....	51
Barnayev Z.Sh. Xizmat ko‘rsatish sohasi korxonalari raqobatbardoshligining mazmun-mohiyati va xususiyatlari.....	55
Bobokulov A.A. Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarining hududiy iqtisodiy integratsiyaga ta’siri.....	59
Рахимжонов Б.Б., Рахимжонов Б.Б. Инновационные процессы как фактор развития промышленных предприятий.....	63
Matmusayev M.O. Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari.....	67
Raxmatjonova G.E. Ishlab chiqarish korxonalarining asosiy vositalari buxgalteriya hisobini xalqaro andozalar talablari bo‘yicha takomillashtirish.....	72
Kamoldinova N.A. Ayollar tadbirkorligi faoliyatida raqamli integratsiya darajasini baholash.....	76
Xaitova M.K. Raqamli platformalar orqali biznes modellarini yangilash va kompaniyalar strategik imkoniyatlarini kengaytirish.....	81
Yo‘ldashev M., Sotvoldiyev U. Davlat byudjetini taqchilligi va uni kamaytirish mexanizmlari.....	85
Maribjonov B.I., Arabboyev J.S. Tuman mahalliy byudjetidan moliyalashtiriladigan maktabgacha va maktab ta’limi tashkilotlarining 4-guruh xarajatlarining tahlili.....	88
Ro‘ziyev Sh.Sh. Hududiy iqtisodiy rivojlanishda mahalliy ishlab chiqarishni boshqarishning zamonaviy usullari.....	92
Nematov G‘.G‘., Sotvoldiyev U.K. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning iqtisodiy asoslari va istiqbollari: deкупpling indeksi tahlili.....	95
Karimov D.M., Mustafayeva H. Xorij tajribasi asosida O‘zbekistonda pensiya tizimini takomillashtirish....	99
Ermatova S.I. Sanoat korxonalarida majburiyatlar tarkibi va moliyaviy barqarorlikning empirik tahlili (Andijon viloyati to‘qimachilik korxonalari misolida).....	104
Ermatov M.S. Sun’iy intellekt va mehnat bozorida raqamli inqilob: tahdidmi yoki kelajak imkoniyatimi?....	107
Azizova H.A. Raqamli transformatsiya sharoitida sanoat korxonalarining investitsion-innovatsion faoliyatini takomillashtirish yo‘llari.....	111
Юсупов А.С., Джангабаева Г.П. Международный рынок акций: содержание, виды и особенности..	114
Xusanova Z.R. Andijon viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning xususiyatlari.....	119
Abdulazizov A.A. Energetika tarmog‘i korxonalarida ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	122
Norov A.E., Fazliddinov Sh.Sh., Erkinov X.X. Liderlik va motivatsiya o‘rtasidagi munosabatga ta’sir etuvchi omillar.....	126
Атаханова Ш.С., Мирхамидова Д.Н. Цифровая трансформация как инструмент достижения ESG-целей в нефтегазовой сфере Республики Узбекистан.....	131
Toxirov J.R. Mijozlarga yo‘naltirilgan raqamli marketing asosida savdo xizmatlarini modernizatsiya qilish.	136

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 6-son 2026 yil

Sulaymonova F., Ro‘zimov B. Online ta’lim xizmatlari bozorining kengayishi natijasida an’anaviy ta’lim sektorida yuz berayotgan iqtisodiy o‘zgarishlar.....	140
Zayavitdinova N.M. Hududda xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatini boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	143
Odilova M.A. Kimyo sanoatidagi korxonalar faoliyatida resurslardan samarali foydalanish.....	147
Axmedova D.N. Mintaqaviy raqamli tayyorlik indeksining hududiy iqtisodiy o‘lishga ta’siri.....	151
Sapayeva N.K. O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatida yashil transformatsiya va B2B raqamli marketing asosida barqaror rivojlanish modeli.....	155
Allayarov S. Startup financing mechanisms: a comparative analysis of angel investment, venture capital, bank lending, and state grants.....	158
Махмудов О.Х. Moliya tizimining boshqa iqtisodiy tizimlar bilan aloqadorligi.....	162
Ibragimova M.M. “Yashil iqtisodiyot” va “Yashil tadbirkorlik” tushunchalarining iqtisodiy mazmuni va evolyusion transformatsiyasi.....	167
Olimjonov A. Korxona faoliyatining samaradorligini oshirishda moliyaviy barqarorlik va rentabellik ko‘rsatkichlari o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish.....	171
Rakhimboeva B.D. Analysis of the economic situation of the development of export activities of small businesses in Uzbekistan.....	174
Raxmatova F.Y. To‘qimachilik korxonalarida aylanma iqtisodiyot modelini joriy etishning iqtisodiy mexanizmlari.....	178
Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini brendlash va bozorda pozitsiyalashning strategik yondashuvlari.....	181
Navruzova G.U. Theoretical models and institutional mechanisms, forms and structures of cooperation between education and manufacture.....	184
Djumayeva S.K. Yashil investitsiya muhitini shakllantirishda raqamli iqtisodiyotning makroiqtisodiy ta’siri (O‘zbekiston hududlari misolida).....	188
Pardayev TN., Muqimov A.R. Boymirzayev K.M. Jismoniy shaxslar tomonidan olib kiriladigan tovarlardan bojxona to‘lovlarini undirishni takomillashtirish.....	193
Ибодуллоева З.С. Экономические стимулы внедрения водосберегающих технологий в аграрном секторе Узбекистана.....	199
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini yaxshilashda innovatsion yondashuvlar va raqamli vositalar.....	203
Raxmatova S.S. Turizmni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘ziga xos xususiyatlari.....	207
Umarova M.M. Foreign brand spillovers and export performance of smes in emerging economies: a panel data analysis.....	212
Karimova F.A. Ekoturizmni barqaror rivojlantirishning xorijiy tajribasi va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari.....	217
Raxmanov B.I. Investitsiya siyosatini amalga oshirish mexanizmini takomillashtirish.....	221
Ashurova G.N. Charm-poyabzal sanoati korxonalarida sifatni boshqarish tizimini takomillashtirish yo‘llari.....	225
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	228
Эгамназарова Г.Ш. Рақамли тенгсизлик: давлатлар ва тармоқлар ўртасидаги технологик узилишларни камайтириш йўллари.....	232
Mamanazarov M.A. Iqtisodiy o‘lishni rag‘batlantirishda milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishning xorij tajribasi.....	236
Химматов А.Х. Йўл корхоналарини хусусийлаштиришнинг афзалликлари ва оқибатлари.....	241
Kambaraliyeva I.S. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorining transformatsiyasi va raqamli ko‘nikmalarning ahamiyati.....	244
Muxiddinov T.Sh. Jizzax viloyatida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	248
Sayxdodjayeva N.I. Ijtimoiy va ekologik audit: barqaror rivojlanishni ta’minlashda zamonaviy nazorat mexanizmi.....	253
Fayzullayev J.N. Milliy iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	257
Tursunova N.X. «Xayot sug‘urtasining iqtisodiy mohiyati va uning aholi moliyaviy xavfsizligini ta’minlashdagi roli».....	261
Abdishukurova G.M., Bozorboyev A.R. Sug‘urta kompaniyasi balansini “Risk tetraedri” modeli asosida baholash.....	266
Abdurasulova M.O. Zamonaviy iqtisodiyot nazariyasi asoschilari.....	270

Vaxidov A. Buxgalteriya hisobining tarkibiy tuzilishi - moliyaviy va boshqaruv hisobi.....	273
Turg‘unova T., Muftaydinov Q. Iqtisodiy zonalarda ekologik tadbirkorlikni investitsion va innovatsion qo‘llab-quvvatlashning xorijiy tajribalari.....	277
Kurbanov F.U. Raqamli iqtisodiyotning moliyaviy xizmatlar bozoriga ta’siri.....	283
Umarov T.S. Qurilish sanoati korxonalari iqtisodiy barqarorligini statistik baholashning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish.....	287
Rahimova N.A. Kichik biznes subyektlarida inson resurslarini boshqarish tizimidagi muammolari va ularni bartaraf etishda zamonaviy yondashuvlar.....	291
Yangiboyev U.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy menejment tizimini takomillashtirishning nazariy-uslubiy asoslari va amaliy yo‘nalishlari.....	295
Махкамова Н.С. Роль зеленых облигации в финансировании проектов устойчивого развития.....	299
To‘xtarova F.Y. Analysis of tourism insurance practices and their economic efficiency.....	304
Anvarov Sh.D. O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozorida investitsion muhitni rivojlantirishning institutsional va infratuzilmaviy omillari.....	308
Xalmirzayev O.A. Ko‘p obyektli savdolarida Vickrey-Clark-Groves mexanizmining samaradorligi tahlili....	313
Zaidov I.I. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari bozorida raqobat munosabatlarini boshqarish mexanizmlari.....	318
Rahimova N.A. Inson kapitalini boshqarishning tashkilot raqobatbardoshligiga ta’siri.....	321
Gulimboyev S.I., Rejapov X.X. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ta’lim kreditlarining iqtisodiy ahamiyati....	324
Bardiyev S.U. Mintaqada raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy samaradorligini baholash: Xorazm viloyati misolida.....	328
Qulmatova S.S. Mahalla tizimida oziq-ovqat ta’minoti zanjirini IoT va sun’iy intellekt texnologiyalari asosida intellektual boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....	332
Aminov S.S. Mintaqada qurilish sohasidagi innovatsion rivojlanishga ta’sir etuvchi omillar.....	336
Дадабоева М.М. Кичик бизнеснинг иқтисодий тармоқлари бўйича ривожланиш тенденциялари.....	340
Numonjonova N.A. Kichik biznesni rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirish	344
Абдулазизов А.А. Гидроэнергетика саноати ва унда ресурс тежаш жараёнларининг хорижий тажрибалари.....	348
Muradov O.U. Sanoat korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo‘yicha xorijiy tajribalar va ulardan foydalanish imkoniyatlari.....	352
Saidova M.J. Xorijiy mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llash yo‘nalishlari.....	356
Umirova G.Sh. Qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonalarida rentabellik ko‘rsatkichlari asosida iqtisodiy samaradorlikni baholash metodikasini takomillashtirish.....	360
Narmanov U.A., Nazarov J.B., Tursunaxmadov X.Sh. Moliyaviy risklarning iqtisodiy ahamiyati va uni boshqarishning zarurligi: risk tushunchasi va uning turlari.....	365
Nosirov S.N. Barqaror moliyalashtirish global bozorlari: zamonaviy tendensiyalar va rivojlanish muammolari.....	369
Farmanov J.Z., Sanetullaev A.E. Modeling of economic basis and forecast indicators of innovation transformation processes in agricultural entrepreneurship.....	373
Mirzataev S.M. Integration of digital and smart technologies in increasing the ecological resilience of the agricultural system.....	376
Kidirniyazov A.Sh. Development of artificial intelligence-based service monitoring systems for construction quality control.....	379
Абдуллаева Ш.Э. Халқаро индекслар асосида ижтимоий ҳимоя тизимини молиялаштириш.....	382
Mirjalolova M.M. Sun’iy intellekt texnologiyalarining O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik samaradorligini oshirishdagi o‘rni.....	389
Baytanov O‘.M. Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning tarmoq xususiyatlari.....	394
Умаров А.Т. Особенности развития социальной сферы в Узбекистане.....	400

13. Tursunov B. Nodavlat ta’lim muassasalarida moliyaviy barqarorlikni ta’minlash muammolari // O‘zbekiston Moliya Jurnali. – 2022. – №4. – B. 112–126.
14. Rajabova G.U. Improving the Performance Management of the Higher Education System in the Republic of Uzbekistan // Open Access Repository. – 2022. – 8(11). – P. 81–86.
15. Ashurova M.K., Davlayorova A. Ways to Evaluate the Experience of Implementing KPI in Foreign Universities // Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – 2023.

УДК: 338.24

**ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ДЕМОГРАФИК ЖАРАЁНЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ
ХАВФСИЗЛИККА ТАЪСИРИ**

**ВЛИЯНИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ
БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ ГЛОБОЛИЗАЦИИ**

**THE IMPACT OF DEMOGRAPHIC PROCESSES ON ECONOMIC SECURITY IN THE
CONTEXT OF GLOBALIZATION**

Исраилова Дилфуза Каримовна

“University of economics and pedagogy” НОТМ

Иқтисодиёт кафедраси профессори, иқтисодиёт фанлари доктори

Аннотация

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасидаги замонавий демографик жараёнлар ва уларнинг миллий иқтисодиёт барқарорлигига таъсири таҳлил қилинган. Бугунги кунда мамлакатимизда аҳоли сонининг тез суръатлар билан ўсиши, ёшлар сонининг ортиши нафакат меҳнат бозорига босимни оширишига, балки иқтисодий юксалиш учун улкан имкониятларни ҳам юзага келтирмоқда. Мақолада ёшларни самарали бандлигини таъминлаш, инсон капитали сифатини ошириш ва демографик дивиденддан иқтисодий фойда олиш механизмлари ўрганилган.

Калит сўзлар: демографик хавфсизлик, демографик босим, демографик дивиденд, аҳоли ўсиши, меҳнат бозори, ижтимоий сиёсат, инсон капитали, бандлик стратегияси, рақамли трансформация, миграция.

В данной статье анализируются современные демографические процессы в Республике Узбекистан и их влияние на стабильность национальной экономики. Сегодня стремительный рост населения в нашей стране и увеличения числа пожилых людей не только усиливают давление на рынок труда, но и создают большие возможности для экономического роста. В статье рассматриваются механизмы обеспечения продуктивной занятости молодёжи, повышения качества человеческого капитала и получения экономических выгод от демографического дивиденда.

Ключевые слова: демографическая безопасность, демографическое давление, демографический дивиденд, рост населения, рынок труда, социальная политика, человеческий капитал, стратегия занятости, цифровая трансформация, миграция.

This article analyzes modern demographic processes in the Republic of Uzbekistan and their impact on the stability of the national economy. Today, the rapid population growth in our country and the increasing number of elderly people not only increase pressure on the labor market, but also create great opportunities for economic growth. The article examines mechanisms for ensuring productive employment of young people, improving the quality of human capital and obtaining economic benefits from the demographic dividend.

Keywords. Demographic security, demographic pressure, demographic dividend, population growth, labor market, social policy, human capital, employment strategy, digital transformation, migration.

БМТ ва Жаҳон банки маълумотларига кўра, 2026 йилга келиб дунё аҳолиси 8,3 млрд кишидан ошиб, йиллик ўсиш суръати 0,84 фоизни ташкил этди. Дунё аҳолиси йилига 69 млн.кишига кўпаймоқда. Аҳолининг ўсиш суръати секинлашмоқда, лекин аҳоли сони ҳам мутлақ рақамларда ортиб бормоқда.

Ўзбекистон дунёдаги демографик жиҳатдан энг фаол давлатлардан бири бўлиб қолмоқда. 2026 йил бошига келиб, Ўзбекистон аҳолиси 38 млн.кишидан ошди [1]. Демографик муаммолар бугунги кунда Ўзбекистон иқтисодий хавфсизлигини белгиловчи энг муҳим омиллардан бирига айланиб бормоқда. Мамлакатимиз аҳолиси сони бўйича Марказий Осиёда етакчи ўринда туришига қарамай, аҳоли таркибидаги чуқур ўзгаришлар, уларнинг динамикаси ва тузилишидаги тенденциялар узоқ муддатли иқтисодий ривожланиш стратегияси учун маълум қийинчиликларни туғдирмоқда. Демографиянинг нафақат микдорий кўрсаткичлари (аҳоли сони, ўсиши), балки сифат жиҳатдан муҳим бўлган параметрлари – ёш таркиби, шаҳар ва қишлоқ аҳолисининг нисбати, меҳнат ресурсларининг сифати ва жойлашуви – мамлакат иқтисодий салоҳиятига ҳал қилувчи даражада таъсир кўрсатади. Бу ўзгаришларнинг иқтисодий оқибатлари пенсия тизимидаги босимдан тортиб, меҳнат бозори динамикаси ва инфратузилма талабига бўлган кенг доирадаги соҳаларни қамраб олади.

Демографик жараёнларнинг иқтисодий тизимларга таъсири иқтисодиёт илмининг классик даврларидан буён ўрганилиб келинади. Т.Мальтус назариясида аҳоли сонининг геометрик, озик-овқат ишлаб чиқаришнинг эса арифметик прогрессияда ўсиши иқтисодий инқирозларга (Мальтус қопқонига) олиб келишини таъкидланган. Замонавий глобаллашув шароитида бу назария ресурс чекланганлиги ва экологик нуқтаи - назардан қайта талқин қилинмоқда. Г. Беккер ва унинг издошлари томонидан ишлаб чиқилган “Инсон капитали назарияси” демографик жараёнларни сифат нуқтаи - назаридан баҳолайди. Унга кўра туғилиш даражасининг пасайиши оилаларнинг болалар “сони”га эмас, балки уларнинг “сифати”га (таълим, соғлиқни сақлаш) инвестиция киритишига шароит яратади, бу эса узоқ муддатли иқтисодий ўсишни таъминлайди. Д.Блум ва Ж.Уильямсон тадқиқотларида “Демографик дивиденд” концепцияси илгари сурилган. Уларнинг фикрича, меҳнатга яроқли аҳоли улушининг боқимандалар (болалар ва қариялар) сонига нисбатан юқори бўлиши миллий иқтисодиёт учун иқтисодий хавфсизлик қафолати ҳисобланади.

Мустақиллик йилларида демографик хавфсизлик масалалари ўзига хос трансформация даври билан боғлиқ ҳолда ўрганилган. А.Г.Вишневский ва Н.М.Римашевская каби рус демограф иқтисодчилари демографик инқироз, туғилишнинг камайиши ва ўлим даражасининг юқорилиги миллий хавфсизликка ва меҳнат бозорининг деградациясига олиб келишини таъкидлашган. Академик Қ.Ҳ.Абдурахмонов ўзининг шу соҳага оид тадқиқотларида Ўзбекистондаги демографик ўсиш суръатлари, меҳнат бозоридаги бандлик таркиби ва демографик босим шароитида янги иш ўринларини яратиш орқали иқтисодий хавфсизликни мустаҳкамлаш йўлларини кўрсатиб берган. Н.К. Зокирова ва бошқа маҳаллий тадқиқотчилар илмий ишларида глобаллашув шароитида ташқи меҳнат миграциясини тартибга солиш, миллий иқтисодиётнинг меҳнат ресурсларига бўлган эҳтиёжини қондириш ва инсон капиталини ривожлантириш масалалари таҳлил қилинган.

Ўзбекистон мустақилликка эришган даврда “ёш аҳоли” билан тавсифланган бўлса-да, охириги йилларда демографик кўрсаткичлар ўзгариб бормоқда. Туғилиш даражасининг секин пасайиши ва ҳаёт давомийлигининг ошиши аҳолининг ўртача ёшини кўтарилишига олиб келмоқда. 2026 йил бошидаги статистика маълумотлари кўра, бу кўрсаткич 74,7 ёшни ташкил этади. (аёллар учун 76,9 ёш, эркеклар учун 72,5 ёш).

Ўзбекистонда ҳаёт давомийлигининг ортиши қуйидаги муҳим жиҳатлар билан боғлиқ:

1. Тарихий ўсиш. 1990 йилнинг бошларида бу кўрсаткич 67,2 ёшни ташкил этган бўлса, ўтган давр мобайнида у қарийб, 7,5 йилга узайди;

2.Тиббиёт ва соғлиқни сақлаш. Оналик ва болалиқни муҳофаза қилиш, юқумли касаллиқларга қарши кураш ҳамда тиббий хизмат сифатининг яхшиланиши асосий омиллардан бўлди;

3. Ҳаёт даражаси. Аҳолининг турмуш тарзи ва овқатланиш маданиятининг яхшиланиши ҳам ўртача умр кўришга ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Ўзбекистонда ҳаёт давомийлиги бўйича Марказий Осиё минтақасида етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. Бу кўрсаткич бўйича мамлакат глобал миқёсда ўрта поғоналарда жойлашган бўлиб, ривожланган давлатлар (Япония, Швейцария – 83-84 ёш) кўрсаткичларига яқинлашиш тенденциясини сақлаб қолмоқда.

Бу жараён табиий бўлса-да, у иқтисодиёт учун икки томонлама таъсирга эга: бир томондан, “демографик дивиденд” – яъни ишлайдиган аҳолининг нисбий улушининг ошиш даври юзага келади, иккинчи томондан, бу вақтинчалик имкониятни ўтказиб юборсак, кейинчалик кекса аҳоли улушининг кескин ошиши (“аҳолининг қариши”) билан боғлиқ катта муаммолар келиб чиқади. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон айнан демографик дивиденддан фойдаланиш босқичида, аммо бу имконият тўғри меҳнат сиёсати, таълим инвестициялари ва иш ўринлари яратиш орқали самарали акс этмаса унда келажакда оғир молиявий юкка айланади [2].

Шаҳар ва қишлоқ аҳолисининг нотекис тақсимланиши ҳам жиддий иқтисодий муаммо ҳисобланади. Шаҳарларга, хусусан Тошкент, Самарқанд, Бухоро каби йирик шаҳарларга қишлоқ жойлардан доимий миграция оқими инфратузилмани (транспорт, сув таъминоти, турар жой) ҳаддан ташқари зўриқтиришга, шу билан бирга қишлоқ ҳудудларида эса меҳнатга лаёқатли аҳолининг танқислиги ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг барқарорлигига таҳдид солишга олиб келмоқда. Бу миграция фақат иқтисодий эмас, балки ижтимоий оқибатларга ҳам эга – қишлоқларда асосан кексалар ва болалар қолиши, шаҳарларда эса ёшлар ишсизлиги ва ижтимоий муаммоларнинг кучайиши кузатилмоқда.

Иқтисодиётнинг турли соҳаларига бўлган талаб ва ресурслар тақсимотидаги номувофиқлик демографик тузилманинг ўзгариши натижасида янада чуқурлашади. Масалан, соғлиқни сақлаш тизими аҳоли қариш тенденцияси туфайли янада кўпроқ ресурс талаб қилаётган сурункали касаллиқлар билан курашишга, юқори малакали мутахассисларни тайёрлашга ва тиббий инфратузилмани ривожлантиришга мажбур. Таълим тизими эса нафақат болалар сонига, балки уларнинг келажакдаги касбий эҳтиёжларига мос рақамли ва амалий кўникмаларни шакллантиришга йўналтирилиши керак.

Қуйидаги 1-жадвалда Ўзбекистоннинг асосий демографик муаммолари ва уларнинг иқтисодий оқибатлари таҳлил қилинган.

1-жавдал

Ўзбекистондаги демографик муаммолар ва уларнинг иқтисодий оқибатлари

	Ўзбекистондаги ҳолат ва тавсиф	Асосий иқтисодий оқибатлари
Аҳолининг қариши (ёш пирамидаси ўзгариши)	Туғилиш даражасининг пасайиши ва ҳаёт давомийлигининг ошиши натижасида ёш гуруҳлар нисбати ўзгаради. Меҳнатга лаёқатли ёшдаги аҳоли улуши ҳозир юқори, аммо 2030-йиллардан кейин кексалар улуши кескин ошиши кутилмоқда.	1. Пенсия тизимида босим ошиши. 2. Соғлиқни сақлаш харажатларининг ошиши. 3. Меҳнат унумдорлигини сақлаш учун технологияга сармоя зарурати. 4. Истеъмол саватчаси ва бозор талабининг ўзгариши.
демографик дивиденд даври	Ишлайдиган ёшдаги аҳоли (16-64 ёш) улуши энг юқори чўққига чиққан давр, бу имконият 2035-йилгача давом этиши кутилмоқда.	1.Имконият: иқтисодий ўсишни тезлаштириш, ишлаб чиқаришни ошириш, жамғармаларни кўпайтириш.

	Ўзбекистондаги ҳолат ва тавсиф	Асосий иқтисодий оқибатлари
		2. Хавф: агар меҳнат ресурси сифатли таълим ва юқори унумдорликдаги иш ўринлари билан таъминланмаса, ишсизлик ва ижтимоий бекарорлик ошади.
Шаҳар-қишлоқ миграцияси ва аҳолининг нотекис тақсимланиши	Ёшларнинг қишлоқлардан шаҳарларга доимий оқими. Тошкент шаҳри ва вилоят марказларида аҳоли зичлиги ортмоқда, айрим қишлоқ ҳудудларида эса аҳоли камаймоқда.	1.Шаҳарларда: нархларнинг ошиши, ижтимоий муаммолар. 2. Қишлоқларда: қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг пасайиши, ҳудудий тафовут кучайиши.
Меҳнат миграцияси (ташқи)	Асосан Россия, Қозоғистон ва бошқа мамлакатларга кенг миқёсдаги миграция ёши 20-40 оралиғидаги эркеклар устунлик қилади.	1.Ижобий: валюта тушумлари ва оилавий даромадлар ошади. 2. Салбий: маҳаллий меҳнат бозорида малакали ишчи кучи танқислиги, оилаларнинг парчаланиши.
Ёш таркибига боғлиқ талабнинг ўзгариши	Ёш аҳолининг юқори улуши таълим ва биринчи иш ўрни талабини оширади. Кекса аҳоли улуши ортиши эса соғлиқни сақлаш ва парваришлаш хизматларига талабни кучайтиради.	1. Таълим тизимига юқори инвестиция талаби. 2. Соғлиқни сақлаш тизимини қайта қуриш зарурати. 3. Истеъмол бозорида маҳсулот ва хизматлар таркибининг ўзгариши.
Малакали ишчи кучининг етишмаслиги	Меҳнат ресурслари сони кўп бўлса-да, юқори технологияли соҳалар учун малакали мутахассислар етишмайди.	1. Юқори қўшилган қийматли тармоқлар ривожланишининг пасайиши. 2. Глобал занжирларда паст даражадаги ишлаб чиқаришда қолиш хавфи. 3.Инновацион иқтисодиётга ўтишнинг секинлашиши.

Тадқиқот натижаларининг кўрсатишича, демографик муаммолар нафақат статистик кўрсаткичлар, балки Ўзбекистоннинг келажаги устида ҳал қилувчи таъсирга эга бўлган стратегик омиллардир. Ҳозирги демографик дивиденд даври мамлакатимиз учун тарихий имкониятдир, уни бойликка айлантириш ёки исроф этиш ҳозир қабул қилинадиган қарорлар ва амалга ошириладиган сиёсатларга боғлиқ. Бунинг учун комплекс ёндашув талаб этилади: аҳолининг ёш таркиби ўзгаришига мослаштирилган макроиқтисодий сиёсат, таълим ва соғлиқни сақлаш тизимларининг узоқ муддатга мўлжалланган ислоҳоти, ҳудудлар ўртасидаги тафовутни камайтирадиган инвестициялар ва энг муҳими, юқори унумдорликка асосланган, янги иш ўринлари яратадиган иқтисодий ўсиш моделини шакллантириш.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон шароитида демографик хавфсизлик нафақат аҳоли сонининг барқарор ўсиши, балки унинг сифат кўрсаткичларини таъминлаш билан узвий боғлиқдир. Аҳолининг ёш таркибидаги демографик дивиденддан самарали фойдаланиш учун меҳнат бозори ва таълим тизимини интеграция қилиш стратегик аҳамиятга эга.

Демографик хавфсизликни таъминлаш – бу ижтимоий барқарорлик, меҳнат бозоридаги мувозанат ва инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг уйғунлигидир. Бу борада давлат сиёсати аҳоли бандлигини ошириш ва ижтимоий хавфларни минималлаштиришга қаратилган кўп босқичли моделга асосланиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги “Ўзбекистон — 2030” стратегияси тўғрисидаги ПФ- 158 сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Аҳоли бандлиги тўғрисидаги Қонуни ЎРҚ- 642 -сон, 2020 йил октябрь.
3. Becker G S Human capital : A Theoretical and empirical Analysis with Special Reference to education (3 rd ed) – Chicago The University of Chicago Press 1993.-390 p
4. Bloom D.E., Canning D.. & Sevilla J. The demographic dividend: A new perspective on the econoom
5. Вишневский А.Г. Демографическая катастрофа или демографический переход? Общественные науки и современность. – 2021. -№ 1.-с 55-68
6. Римашевская Н.М. Гендерные аспекты демографического развития Вопросы экономики. 2009 г.
7. Абдурахмонов Қ.Х. Демография. Дарслик.- Тошкент: Инновацион ривожланиш нашриёт матбаа уйи, 2020.-344 б
8. Зокирова Н.К. Глобаллашув шароитида меҳнат бозори ва аҳоли бандлигини таъминлашнинг ўзига хос хусусиятлари// Иқтисодиёт ва таълим.- 2021. -№4. — 89-95 б.
9. Ўзбекистон Республикасининг демографик ҳолати (статистик тўплам). – Т.: Статистика агентлиги, 2025.
10. Жаҳон банки. Ўзбекистонда аҳолининг йиллик ўсиши (фоизда) // Жаҳон банки маълумотлар базаси.- 2026. –URL:<https://data.worldbank.org> (мурожаат қилинган сана: 12.05.2026)